

- Телегин Д.Я. и др. Среднепалеолитовская и новоданиловская культуры энеолита Азово-Черноморского региона. — К., 2001.
- Цвек О.В. До питання виділення виробничих культур у населення трипільської спільності // Кам'яна доба України. — К.: Шлях, 2005. — С. 160—168.
- Цвек Е.В., Мовчан И.И. Новый производственный комплекс трипольской культуры по добыче и обработке кремня // Развитие культуры в каменном веке. — СПб., 1997.
- Bognar-Kutzian The Copper Age Cemetery of Tiszapolga-Basatanya. — Budapest, 1963.
- Synkalowsky A. Materiały do pradziejów Wołyń i Polesia Wołyńskiego. — Warszawa, 1961.
- Synkalowsky A. Osiedle kultury tripolskiej w Bodakach nad Horyniem // Wiadomości archeologiczne. — 1969. — № 34.
- L'Europe, deja, a la fin destemps prehistoriques, tours, 2007.
- Zacostelna A. Młodsze kultury naddunajskie na terenie Malopolski i Zachodniej Ukrainy // Технології і проблеми культурної адаптації населення південно-східної Європи в епоху енеоліту. — 2006. — С. 37—41.

ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ І.А. АНТОНОВОЇ — НЕВТОМНОЇ ДОСЛІДНИЦІ ХЕРСОНЕСА

Важко змалювати словами живий, знайомий образ, ще не змарнілий в дедалі густішому мареві часу. Здається, з'явиться вдалині фігура, повільно тягнучись, дещо перевалюючись, і залунає привітний голос, іронічно скаржучись на вимушену «тихохідність» пересування. І як завжди пові відчуттям доброти, відкритості, доброзичливості і певного аристократизму духу, який дається тривалою працею, досвідом життя, скромністю і любов'ю до людей. Віра в них, як і віра в Херсонес, його безсмертну душу, яка відкривається обраним, незмінно залишалася з цією людиною до кінця днів. Є немало фахових істориків і археологів, талановитих від Бога, але не часто серед них можна зустріти насправді непересічну особистість, втрата якої збіднює світ.

2008 р. виповнюється 80 років з дня народження Інни Анатоліївни Антонової, багаторічного директора Державного Херсонеського історико-археологічного музею, а потім Національного заповідника «Херсонес Таврійський». Її внесок в будівництво музею нового типу, розпочате ще К.Е. Гриневичем 1925 р., а також в археологічне вивчення пам'яток античного Херсонеса і середньовічного Херсона важко переоцінити. Тому в дні ювілею хотілося б згадати про цю людину, що віддала всі свої сили служінню Херсонесу і пам'ять про яку, безумовно, має за-

Інна Анатоліївна Антонова
(27.10.1928 — 19.09.2000)

лишатися не лише в серцях тих, хто її знав, а й в експозиції Національного заповідника «Херсонес Таврійський», де поки що, на жаль, немає розділу, присвяченого життю і діяльності його дослідників.

Інна Анатоліївна народилася 27 жовтня 1928 р. у м. Омську в сім'ї архітектора і виховательки дитячого будинку. 1931 р. через погіршення здоров'я матері родина переїхала на Кавказ, де в Нальчику і П'ятигорську працював батько. 1938 р. сім'я вирушила до Алма-Ати, де її застала війна. У 1951 р. І.А. Антонова з відзнакою закінчила відділ археології Ленінградського дер-

І. А. Антонова на розкопках в цитаделі Херсонеса. Фото 1996 р.

жавного університету, і її направили на роботу з дослідження пам'яток на місці будівництва Каховського водосховища. З 1952 по 1955 р. вона працювала в Херсонському облвиконкомі на посадах старшого інструктора з питань музеїв і охорони пам'яток і завідувача обласного управління культури. В 1955 р. І.А. Антонову перевели в Херсонський музей на посаду директора, яку вона обіймала до 1971 р.

На новому посту І.А. Антонова доклала значних зусиль для формування дієздатного колективу співробітників і подолання музеєм наслідків війни, впорядкування колекцій і налагодження наукової роботи. Вже 1957 р. музей відновив видавничу діяльність випусками «Херсонесских сборников», а 1961 р. було розпочато видання нової збірки «Сообщения Херсонесского музея». По приїзді в Севастополь І.А. Антонова активно долучилася до археологічних досліджень Херсонеса, які проводила аж до останнього року свого життя. З 1983 до 2000 р. вона керувала археологічними дослідженнями на території цитаделі Херсонеса площею понад 0,5 га, розташованій у південно-східній частині краю Херсонесського городища. Це одна з найцікавіших і найперспективніших пам'яток, в історії якої відобразились усі епохи життя греко-римського Херсонеса і візантійського Херсона.

Під керівництвом дослідниці було створено нову експозицію. В 1968 р. повністю перебудували експозицію античного відділу, а дещо пізніше провели перший післявоєнний ремонт будівлі і створили нову експозицію середньо-

вічного відділу. Одночасно формували колекції, а за діяльної участі консультанта Е.І. Соломонік створювали лапідарій. За значні кошти, виділені з бюджету держави, І.А. Антонова провела цілий комплекс реставраційних робіт оборонних споруд Херсонеса (1957—1963). За безпосереднього керівництва О.І. Домбровського велась цілеспрямована реставрація мозаїк культових споруд періоду середньовіччя. В Херсонесі проходили археологічну практику студенти-історики, археологи, філологи-класики, архітектори, геодезисти з десятків вищих навчальних закладів СРСР. В музеї було створено новий науковий архів, бібліотеку, фототеку, фотолабораторію і музейні реставраційні майстерні. Кількість відвідувачів завдяки здійсненій роботі стрімко зростала. Так, у 1956 р. музей відвідали 55 тис., а в 1966 р. — до 450 тис. осіб. У 1967 р. І.А. Антоновій було присвоєно звання заслуженого працівника культури УРСР (порядковий номер грамоти — 1), а 1978 р. Херсонесський музей став державним заповідником, що ще більше підвищило його статус.

1971 р. І.А. Антонова залишила пост директора музею, мотивуючи своє бажання активніше займатися науковою роботою, і перейшла на посаду заступника з наукової роботи, але 1980—1985 рр. знову була на посаді директора, на якій її змінив Л.В. Марченко. Та залишивши обов'язки директора, Інна Антоновна на посаді провідного наукового співробітника продовжу-

Могила І. А. Антонової на міському цвинтарі м. Севастополя. Фото 2007 р.

вала дослідження на території цитаделі. Під час її керівництва експедицією археологічному дослідженню було піддано майже 70 % внутрішнього простору цитаделі: було розкопано 74 приміщення римської та середньовічної епох різного функціонального призначення; досліджено до 20 об'єктів оборонних споруд, понад 30 дренажних і стічних каналів, вулиці, площі; виявлено планувальну містобудівну структуру, а також отримано значний археологічний і епіграфічний матеріал. Разом з результатами попередніх робіт це дало змогу отримати доволі повне уявлення про життя на території цитаделі Херсонеса за римського періоду, коли тут дислокувався римський гарнізон, і за середньовічного, позначеного діяльністю візантійського фемного преторія...

І.А. Антонова передчасно померла 19 вересня 2000 р. на лікарняному ліжку, чекаючи на заплановану операцію. Операція передвіщала значні

обмеження рухів, неможливість самотійно пересуватися, і хворе, зношене серце, вочевидь, не змогло змиритися з цим, як і з думкою, що треба визнати необхідність попрощатися з Херсонесом. До останніх днів дослідниця продовжувала розкопки цитаделі, що стала для неї своєрідною особистою пам'яткою, в якій вона назавжди залишила частку своєї душі.

На жаль, І.А. Антонову не вдалося поховати на території Херсонеського городища, поряд з першим керівником його розкопок, К.К. Косцюшком-Валюжиничем. Над її могилою на міському цвинтарі Севастополя, що на 5-му кілометрі Севастопольської траси, височить стела у вигляді уламка херсонеської мармурової колони (Сорочан, Зубарь, Марченко, 2001, с. 49, 53; Шацько, 2001, с. 120 — 123; Сорочан, 2001, с. 120 — 123; 2001а, с. 185 — 187; 2003, с. 3 — 6).

В.М. ЗУБАР, С.Б. СОРОЧАН

Сорочан С.Б., Зубарь В.М., Марченко В.М. Жизнь и гибель Херсонеса. — Харьков: Майдан, 2000.

Шацько Г.О. І.А. Антонова і археологічне дослідження Херсонеса // Археологія. — 2000. — №4.

Сорочан С.Б. Чаша душі // Археологія — 2001. — № 4.

Сорочан С.Б. Памяти Инны Анатольевны Антоновой (1928 — 2000) // РА. — 2001а. — № 2.

Сорочан С.Б. Чаша душі // Херсонесский сборник. — 2003. — Вып.12.

ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА НИКИФОРОВИЧА СТАНКА

---

17 лютого 2008 р. раптово помер один із видатних археологів України Володимир Никифорович Станко. Він народився 19.02.1937 р. у с. Тернівка поблизу м. Миколаїв у болгарській родині. Після закінчення школи В.Н. Станко працював на Миколаївській електростанції, потім вступив на історико-філологічний факультет Ростовського державного університету, але з III курсу продовжив навчання в Одеському державному університеті ім. І.І. Мечникова (ОДУ). Під впливом професорів М.Ф. Болтенка та П.Й. Каришковського студент почав цікавитися археологією. Після закінчення в 1960 р. університету В.Н. Станко працював науковим співробітником, а згодом — заступником директора Одеського археологічного музею.

Мезолітом Володимир Никифорович зацікавився ще студентом, працюючи в експедиції

видатного археолога П.Й. Борисковського і поглиблюючи під його науковим керівництвом свою спеціалізацію після закінчення університету. У 1965—1967 рр. навчався в Києві в аспірантурі Інституту археології АН УРСР, яку закінчив достроково. У 1967 р. захистив під керівництвом С.М. Бібікова кандидатську дисертацію на тему «Мезоліт Північно-Західного Причорномор'я».

У 1968 р. В.Н. Станко повернувся до Одеси і почав працювати на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету ОДУ (старшим викладачем, потім доцентом). Справжнім духовним наставником молодого викладача був П.Й. Каришковський.

У 1976 р. за ініціативою В.Н. Станка в Одесі було створено підрозділ Інституту археології АН УРСР — відділ археології Північно-Західного Надчорномор'я. До 1989 р. дослідник очо-